

ORDENAMENTS DE LA VILA D'ASCÓ DEL 1520

La quantitat de documents que fan referència a la Vila d'Ascó, localitzats als arxius i en cases particulars és prou per a escriure'n la història, tot i haver-se destruït completament l'arxiu municipal i el parroquial; d'aquest, però, en tenim referència per les «Notas Estadísticas e Históricas del lugar de Palma de Ebro», treball fet l'any 1917 per José Ruy Fernández, on podem llegir:

«En lo concerniente a la fundación y origen de este lugar de Palma de Ebro,... según datos recopilados de los Archivos de Ascó y de Flix...» Ho aporta com a testimoniatge de la importància dels esmenats arxius, consultats ans de la seva total destrucció l'any 1936:

«...sólo que las alquerías de la Bisbal y Margalef, estaban bajo las órdenes del jefe moro que habitaba el Castillo de Ascó, y cuyo representante vivia en Cabacers, que en aquel tiempo se llamaba Amikarbesir, mientras que las cuadras o masías de la Palma, Torre del Español, Vinebre estaban bajo las órdenes directas del jefe moro que habitaba el castillo de Ascó; el cual a su vez era un representante del Taifa que habitaba el castillo de Ciurana».

De tots aquests documents que he anat consultant, vull donar a conèixer aquest, inèdit, dels Ordenaments de la Vila d'Ascó, que ens ha arribat a nosaltres.

No puc descriure l'original, car no l'he pogut localitzar, però sí la transcripció feta l'any 1727, que n'és còpia. Es troba a meitat del «Llibre de Tarifes de Pa, Vi, Oli, Carn, Pesca Salada de l'any 1726 (aquest llibre té 30 × 20 cm., i cobertes de pergami).

La primera pàgina dedicada als Ordenaments de la Vila d'Ascó està escrita en caràcters gòtics; de la resta, solament les inicials són gòtiques.

Finalitza a l'article 39, a mitja pàgina i sense el punt final acostumat, cosa que ens indica que la transcripció no és completa.

Els Ordenaments d'Ascó els feren els Jurats i Prohoms de la Vila, amb el consentiment de Fra Martí de Lanuça, Comanador d'Ascó –el mateix Comanador que tres anys enrera redactava els ordenaments de la Torre de l'Espanyol, lloc pertanyent a la seva comanda hospitalària–.

Els Ordenaments de la Torre de l'Espanyol conserven tot l'encís i alhora l'esgarripança medieval jurídica; els d'Ascó, a l'inrevés, són un clar exponent de convivència cívica.

Així trobem, per exemple, que els de la Torre de l'Espanyol, castiguen: «Si negú serà trobat en adulteri ab muller de altri, corregue l'(h)ome e la dona totes les Places de la Vila nus e batuts, e do per Pena a la Sen(y)oria, aquell o aquella que no volrà correr la vila, sexanta sous».

Això no vol dir, però, que aquests Ordenaments jurídics no imperessin també dins la Vila d'Ascó. Miravet els tenia, i Ascó també era comanda templer a i després hospitalera, i ambdós es regien igualment.

Aquests nous Ordenaments són més humans quant al tracte de la convivència cívica, i així hi trobem uns apartats dedicats al comerç on es descriu la normativa per vendre caça, pesca, peix salat, carn, llegums, fruita, fruits secs, vi, aiguardent, etc...., i el que cal pagar d'impost per cada producte.

Un altre apartat està dedicat a l'agricultura; les normes específiques necessàries per la conservació dels camins; els límits de plantació d'arbres i de ceps (que encara estan en ús avui en dia); la distància dels enterraments dels animals perquè ni la vista ni el mal olor perjudiquin els vilatans; les condicions per a fitar, treure fems, etc.

N'hi ha un dedicat al tema folklòric, precisament, amb la prohibició de portar els cabells lligats, sigui fadrí o casat, el que balla en balls públics. Prohibició inexplicable per a un foraster, però no per a un del poble: el ball típic d'Ascó és la Jota o Ball de coques tot voltant una foguera, una parella rera l'altra. Abans el vestit es complementava amb un mocador lligat al cap o amb la barretina morada. Si tot ballant l'aireosa jota queia el capell a terra, el ballador que s'ajupia per recollir-lo, era –i és– un perill per als altres balladors que tomben arran mateix del foc, i poden ensopegar i caure a les brases.

La religiositat pública també quedava salvaguardada amb la prohibició de dir paraules deshonestes.

Però, on els Ordenaments són més imperatius és en tot allò que fa referència a la convivència entre els veïns: ordenen o prohibeixen una colla de coses imprescindibles per al bé comú: així, trobem l'obligació d'escombrar els carrers quan es mani, la prohibició de no deixar-hi res escampat ni llençar-hi aigües brutes ni passejar-hi aviram i vaques, i

molt menys deixar-hi anar porcs solts. Aquesta és una de les més justificades, en donar-se el cas que Ascó tenia un tant per cent molt elevat de moriscs, i ja sabem que el porc el tenen totalment prohibit al Corà i es considerat animal impur. També es prohibia tenir torretes de flors que podien caure al carrer, així com deixar a les finestres les robes dels llits.

Allí on es demostra més la seva atenció i la seva cura és a no deixar treure els fems dels estables des de primers de maig fins a últims d'agost, precisament en temps més calorós i per tant en què més pudor fan els fems; cal considerar que Ascó és una població eminentment agrícola. No deixaven cremar els «llits», o sigui les «almàrfegues» fetes de palla o de panolls de panís, car en cremar-ho per renovar els matalassos, feien molta pudor i molt fum. Es fa constar ben clar que la distància mínima fos de cent cinquanta passes fora dels murs de la vila, sempre i quan el vent prengués el fum allunyant-lo. Tampoc no es podia picar ges dins «lo clos de la vila», pel pols que es feia, ni fer femers, per la pudor.

Fins aquí hem repassat les prohibicions de coses que afecten i molesten els veïns; però ara en considerarem un parell força curioses, que, si bé no representaven cap molèstia física, podien anar contra la moral, la sensibilitat o la delicadesa visual.:

– Cap dona casada o vídua no podia sortir al carrer sense vel al cap, descalça, i molt menys podia pentinar-s'hi.

– Cap home no podia fumar pels carrers.

(Quines herbes fumarien, car estem a l'any 1520, i el tabac no havia estat importat encara?)

Hom considera aquestes lleis dels Ordenaments de la Vila d'Ascó com un exponent totalment democràtic, car foren redactades pels representants del mateix poble, en benefici de tots i amb el consentiment del Comanador, senyor feudal.

Oferim, doncs, la transcripció íntegra i fidel dels esmentats Ordenaments.

Ordenadments fets, y ordenats per los Honorables Jurats, y Prohòmens de la Vila de Ascó; los quals Ordenaments són fets sobre les Tabes q[ue] e[ls] faran en lo terme de dit lloch; així p[er] persones, co[m] p[er] bèsties grosses, bestians menuts, com encara per qualseuol altra cosa; los quals són fets ab exprés co[n]se[n]time[n]t del noble fray D[o]n Martín de Lanuça, Comanador de Ascó; los quals he traslladat yo Pere Sans meno[r], essent Regidors en lo p[resen]t Any de 1727 los Mag[nífic]s Miquel Biarnès, Lluís Pros, Joseph Vila-majo[r], Pau Roge[r] y Joan Daura. Los quals Ordename[n]ts fore[n] escrits p[er] mans de Janot Pellicer Not[ari] R[eia]l a 6 de Febre[r] de 1520.

[I]

Primerament fou ordenat, que ninguna persona pugua vendre ningun gènere de caça, que no la porten a la barra: assò és, conills, y perdius, y que los conills [h]agen de tenir los fetges, y no [e]ls puguen vendre del dia de St. Miquel finses a Carnistoltes, y lo preu, tan[t] conills, com perdius a un sou, y dos dine[r]s de plata de St. Juan a St. Miquel; y de St. Miquel a St. Andreu a un sou y sis dine[r]s plata, y de St. Andreu a Carnistoltes a dos sOks plata; y sempre que excediran dels preus dalt dits, puguen los S[enyo]rs Mustafasos executar-los de sinch sous, dant lo ters a la Senyoria.

[II]

Item: que tots los naturals, y habitan[t]s vendran peix del riu, tingan obligació de donar-lo lo dia de carn a dine[r] de ardits la onsa, y lo dia de Dijuni a diner de plata, y fent al contrari, puguen ser eixecutats sots dauall la mateixa pena, dant lo ters a la Senyoria.

[III]

Item: que ninguna persona pugua llaurar camins, ni portar aladres ficats, y fent al contrari puguen ser eixecutats de sinch sous, dant lo ters a la Senyoria.

[IV]

Item: que ninguna persona pugua dir paraules des[h]onestes en puestos públichs.

[V]

Item: que [h]agen de pesar los Srs. Mustafasos la seda dels naturals, y habitants, rebent per cada lliura de seda dos dine[r]s de ardits, un de qui compra, y un de qui ven.

[VI]

Item: que ningú pugua plantar arbres donells, que no estiguen quatre passos dins dels solchs, o camins.

[VII]

Item: que ningú pugua plantar seps, o vin[y]es, que no estiguen dos peus dins dels solchs, o camins.

[VIII]

Item: que los Srs. Mustafassos per pesar la seda de la Vila, juntament lo lleuder, tingan tres lliures dotse sous, assò és, una lliura quatre sous per cada hu.

[IX]

Item: que sempre, y quant que morirà alguna caualcadura la [h]agen de aportar dos[-c]entes passes fora la Vila, y en puesto ahont no fasse perjuhí a ningú; y si al contrari faran, pugue[n] ser eixecutats de sinch sous, y fer-lo[s-h]i traure; y sinó doblar-li les penes, y dar de tot lo ters a la Sen[y]oria.

[X]

Item: que ningú pugua fer bardisses, ni cauallons per los camins públics de la Mitjana.

[XI]

Item: que ninguna persona pugua deixar escales per los carrers, ni altres puestos dins de la Vila, que no estiguen tancades, en pena de sinch sous.

[XII]

Item: que ningú sia osat de ballar en balls públichs, que porte los cabells lligats, ya siga fadri, com casat, sots baix la pena de sinch sous.

[XIII]

Item: que sempre que se[h]age de fitar, [h]egen de anar los Srs. Mustafassos, y quant [h]auran fitat, si alguna de les parts està mal contenta, se puguen apellar al Magnífich Batle, y lo dit Batle, pendre de jurament a dos Prohoms, y vinguts estos, lo mateix que se apellà, assò és, que lo que té les dos sentències, o una sentència cada hu, y si ha de tornar, [h]agen de anar los Srs. Jurats, y estos puguen posar, y llevar fites, sens encórre[r] en pena ninguna; y en lo dels salaris, sempre se ha acostumat a tres sous, y quatre sous, fins al tos[s]al del Catanar de Juan Vila, tres sous, que passe entre Pere Sans, y Joseph Sabate[r], y al Catanar que passa per entre Gabriel Ferre[s], Pere Sans, al de Man[y]à, y Miquel Biarnès, y de aquí tota la heretat de Miquel Jornet, y trauesse vall d'en Bolut, per entre Juan Jordà, y Joseph Vila, y tota la heretat de la viuda Sans, fins al Corral de les Pedres, y de allí a la Creu del Camí de la Fatarella, fins al cap de vall Chiqué, fins a la Bas[s]eta de Miquel Man[y]à del plan de la Cas, fins al Tormo Gros en Vall de Salim, del Coll al Marge de la viuda Serra, y Juan Sans, y passe entre Joseph Jordà, y Juan Jordà son fill, y passats tots los sobre dits llímits, tenen quatre sous cada hu.

[XIV]

Item: que sempre que vindrà llegums a la Plassa a vendre, com són fesols, faues, sigrons, y qualseuol altre gènere de llegums que arriben a una quartera, tingan los Sres. Mustafas[s]os per son dret una mesureta; y si no arribara a la quartera, tinguen per son dret mitja mesureta.

[XV]

Item: que del vi foraste[r], que vindrà a la Plassa a vendre, [h]age de ser tastat per los tastado[r]s de la Vila, y abonat per ells, y después los Srs. Mustafassos donar-li preu, y cobrar per son dret mitg quartà de vi.

[XVI]

Item: que de tot lo aiguardent [que] vindrà a la Plassa, deguen donar-li preu los Srs. Mustafassos, y dar-li mesura, y cobrar per son dret mitja lliura de aiguardent.

[XVII]

Item: que sempre que faran fer crida los Srs. Mustafassos al principi del Any, com acostumen, que tots los que tenen pesos, o mesures, que les porten a refinar, tingan obligació de fer-ho, y donar-los per son treball de cada mitg quartà dos dine[r]s, y un dine[r] de cada dinal a cada hu, y de no fer lo sobre dit, sempre que sapien, que pesen, o mesuren, puguen eixecutar de sinch sous, dant lo ters a la Sen[y]oria.

[XVIII]

Item: que sempre que vindrà algun mercader de qualseuol mercaderia, no la puga portar venent per la Vila sens llicència dels Srs. Mustafassos, y sinó ho fan, lo puguen eixecutar ab sinch sous; y si porta dos pams, los hi [h]agen de refinar, y si són quatre pams, quatre diners, y si [e]ls han de fer, deguen cobrar doble.

[XIX]

Item: que sempre que [e]ls apareixerà fer agranar los carre[r]s, puguen fer-[h]o, y al que no obehirà eixecutar-lo de sinch sous.

[XX]

[I]tem: que a qualseuol que tindrà parres per les finestres, que cauran en carre[r]s públichs, lo puguen eixecutar de sinch sous.

[XXI]

Item: que a qualseuol, que tindrà robes del llit en les finestres, que cauran en carre[r] públich, ni llansar immundícies; com són orins, aigua, tingan la mateixa pena; y si de nit llansen aigua, tinguen obligació de auisa[r].

[XXII]

Item: que ninguna persona pugua cremar llits, que no siga cent cinquanta passes fora de la població, aduertint, que si és en puesto que lo vent pugua portar lo fum a la Vila, encara que siga en lo destricte del dit, lo puguen fer apagar, y sino obeheixen, eixecutar-los.

[XXIII]

Item: que ninguna persona pugua traure fem dels estables del primer de maig fins als últims de agost; y si fora de este temps se-n traou, sia coneguda dels Srs. Mustafassos.

[XXIV]

Item: que ningú pugua tindre per los carre[r]s bigues, ni escales sots la mateixa pena de sinch sous.

[XXV]

Item: que ningú pugua picar ges, ni fer feme[r]s dins lo clos de la Vila, que no sia trenta passes fora.

[XXVI]

Item: que ningú pugua portar per la Vila ningún gènere de averia[,] bouina[,] ab la mateixa pena de sinch sous.

[XXVII]

Item: que no puguen deixar anar ningun tosino per la Vila solt, ab la mateixa pena de sinch sous.

[XXVIII]

Item: que sempre que anirà per la Vila ninguna dona casada, o viu-da sens vel, y descalsa, y qualseuol que[l]s pentinarà per los carre[r]s, tinguen la mateixa pena de sinch sous.

[XXIX]

Item: que ningú puga p[r]endre tabaco de fum per los carre[r]s públicament ab la mateixa pena de sinch sous.

[XXX]

Item: que los Srs. Mustafassos tinguen obligació de regonèixer les fleques, y pesar lo pa, veure si és bo, y rebedo[r], y si troben faltes, lo puguen eixecutar de sinch sous, y si hi [h]a resistència, puguen doblar les penes, donant de assò, y lo de més, que eixecutaran lo ters a la Sen[y]oria; y que si hu porta un, o dos pans, n-axís no sia sino una pena, y que se-n puga-n portar los pans, y fer-ne lo que ben vist los sia.

[XXXI]

Item[:] que tinguen obligació de fer pedres a la Carniceria, y pesar la carn, y sempre, que no trobaran lo just, puguen eixecutar al taller de sinch sous, y doblar la pena, y que la carn [h]aja de ser bona, y rebedora a coneixement dels Mustafassos, y que les pedres les [h]agen de fer al taller de franch.

[XXXII]

Item: que [h]agen de fer mesures al tauerner; tant de vi, com de oli, y sempre que hi [h]aurà alguna falta en les mesures, o no ser bo lo vi, lo puguen eixecutar de sinch sous, encara que sie tastat per los tastado[r]s; sempre quede al coneixement del[s] sen[y]ors Mustafassos, tant en los naturals de la present Vila, que vendran vi, com al tauerne[r].

[XXXIII]

Item: que les mercaderies que arribaran a la Plassa del Pes, y mesura, que sien obligats a fer pedres, y afinar mesures; so és, que si ve peix fresch, que [h]agen de fer pedres de un diner, dos, y quatre y les lliures se [h]agen de menester; pagant deuuít onses de peix; so és, nou onses per a cada hu.

[XXXIV]

Item: quant vindrà a la Plassa peix sech, o salat, que la lliura sia de dotse onses, tinguen obligació de fer-los pedres, y obliga-los a pendre-n fins a sis, pagant-los per son treball dos diners per cada pedra.

[XXXV]

Item: que sempre que vindrà arròs, formatge, y espècies, com és, pebre, clauells, canella, zafrà, y altres, [h]agen de cobrar dos diners per pedra, y obligar-los a p[r]end[r]e-n fins a sis.

[XXXVI]

Item: que tota la fruita que arribarà a la Plassa, que sie de pes, y també verdura, tinga obligació de pagar vna lliura a cada Mustafàs, si portaran cantitat, y sinó vna lliura de la que ells voldran.

[XXXVII]

Item: que la fruita seca [que] arribarà a la Plassa, tinguen obligació los Mustafassos donar preu, y mesura, y cobrar per son dret una mesura; com són, sal, nous, amelles, castan[y]es, avellanes, abellotes, y altres mercaderies que sien de mesura.

[XXXVIII]

Item: que sempre que vindrà alguna cosa a la Plassa, encara que no sie anomenada en lo present ordenament, sempre [h]agen de donar preu los sen[y]ors Mustafassos, y cobrar son dret, com està dit.

[XXXIX]

Item: que sempre que arribarà a la Carniceria carn saluatgina, tant dels naturals, com dels forasters; tant carnsalada com bou, y altres, [h]agen de donar preu los sen[y]ors Mustafassos, y fer pedres, y deguen cobrar per son dret divuit onses de carn; so és, nou per cada hu.

Així acaba la còpia dels «Ordenaments de la Vila d'Ascó», transcrita per Pere Sans, menor, l'any 1727, de l'original fet per Janot Pellicer el 8 de Febrer de 1520, i que jo transcriu fidelment, amb les correccions imprescindibles d'ortografia, conservant, però, totes les lletres de la còpia consultada.

BREU DICCIONARI CONSULTIU

Agranar: De granera = escombra.

Almàrfega: Matalàs fet de palla o de panollots de panís, o sigui les fulles exteriors de la panolla del blat de moro.

Cavalló: Crestall de terra fet amb l'aixat o l'aladre.

Dinal: Mesura o pes destinat a mesurar o pesar coses de la valua d'un diner.

Fesols: Mongetes seques.

Gés: Gís.

Lliura: Quatre cents grams o dotze onses.

Mesureta: No arribava al litre.

Mustafàs: Agutzil.

Onsa: Uns 33 grams.

Pam: Utensili de fusta per vendre a mida.

Parres: Torretes de flors.

Pedres: Pedres que pesaven un quilo, mig quilo, la lliura (400 grams), l'onsa (33 grams). Encara estan en ús avui dia en vendre fruita i verdura les pageses a les seves cases.

Puesto: Lloc.

Quartà: Mesura de vi de quatre litres.

Tosino: Porc.

Carmel BIARNÈS I BIARNÈS